

EHL-i ŞER‘

(أهل شرع)

Osmanlılar'da askerî kelimesiyle ifade edilen ve ehl-i şer‘ ile ehl-i örf diye ikiye ayrılan yönetici zümreden kadılık, müftülük ve müderrislik gibi görevler yapan ilmiye ricâline verilen ad (bk. İLMİYE).

EHL-i TASAVVUF

(bk. MUTASAVVIF; SÜFİ).

EHL-i TA‘TİL

(bk. MUATILA).

EHL-i TEVHİD

(أهل التوحيد)

Allah'ın birliğine inanan bütün müslümanlar veya gerçek tevhidin kendi inanç sistemlerinde temsil edildiğini savunan Ehl-i sünnet'e, Mu'tezile veya mutasavvifeye bağlı olanlar anlamında bir tabir.

Ehl-i tevhîd (ehlüt-tevhîd) terkihi, terim olarak farklı kullanımları bulunmakla birlikte daha çok Allah'ın birliğine inanan bütün müslümanları ifade eder. Bütün müslümanlar Allah'ın benzeri ve ortağının bulunmadığı, yegâne yaratıcı ve mâbud olduğu ortak inancını paylaşmışlardır. Ancak ilâhî zâtı niteleme konusunda farklı görüşler benimsemişler, bu sebeple değişik mezheplere bağlı âlimler gerçek ehl-i tevhîd kendileri olduğunu savunmuşlardır.

Tesbit edilebildiği kadıyla ehl-i tevhîd tabirini "bütün müslümanlar" anlamında ilk defa kullanan Ebü'l-Hüseyin el-Hayyât'tır (ö. 300/913 [?]). Ona göre ehl-i tevhîdden olan müslüman ya Mu'tezile'ye veya Cebriyye'ye bağlı olur (*el-İntişâr*, s. 26). Bu taksim, kullara ait fiillerin Allah veya insanlar tarafından yaratılması esasına dayanmakta olup müslümanlar arasında bu iki görüşün dışında üçüncü bir telakkinin bulunmadığı anlayışını öngörmektedir. Bununla birlikte Mu'tezile âlimleri, ilâhî sıfatların müstakil birer mâna olarak mevcut olduğunu söylemenin zâtla beraber kadîm varlıkların bulunmasını (taaddüdü'l-kudemâ) gerektireceğini düşünerek sıfatların

zâttan ayrı telakki edilmemesini tevhîd din temel ilkesi haline getirmişler, bu sebeple de kendilerine ehlü'l-adl ve't-tevhîd, muvahhidîn veya ehl-i tevhîd adını lâyük görmüşlerdir (Ebü'l-Yüsr el-Pezdevî, s. 35; İbnü'l-Murtazâ, s. 2). Mu'tezile'den Bısr b. Mu'temir, Nazzâm, Hişâm b. Amr gibi âlimler *Kitâbü't-Tevhîd* adıyla eserler yazarak tevhid anlayışlarını ortaya koymuşlar ve kendilerini bunun yegâne savunucusu olarak görmüşlerdir (İbnü'n-Nedîm, s. 184, 206, 214).

Ehl-i sünnet'ten Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, Ebü Mansûr el-Mâtürîdî, Ebü'l-Hüseyin el-Malatî ve daha sonra Takıyyüddin İbn Teymiyye gibi âlimler de ehl-i tevhîdi "İslâm dininin mümeyyiz vasfını tasdik edenler", dolayısıyla "bütün müslümanlar" anlamında bir tabir olarak kullanmışlar, büyük günah işleyen ehl-i tevhîdin kâfir kabul edilemeyeceğini, ayrıca cehennemde ebedî olarak kalmayacağını belirtmişlerdir. Ehl-i sünnet âlimleri Mu'tezile'nin aksine Kur'an ve Sünnet'te bildirilen sıfatlarla Allah'ı nitelemeyi tevhidin temel esası saymışlar ve bu sebeple ehl-i tevhîdin gerçek temsilcileri olarak kendilerini görmüşlerdir. Zira onlara göre, her ne kadar Mu'tezile sıfatları nefyetmekle ilâhî zâtı tek kadîm varlık olarak ispat etmeye çalışmışsa da kulları fiillerinin yaratıcısı kabul etmek suretiyle Allah'ın yanında başka yaratıcıların bulunduğunu öne sürerek tevhidi bozmuşlardır (Mâtürîdî, s. 60, 64). Bundan dolayı bazı aşırı gruplar hariç bütün müslümanlar ehl-i tevhîd içinde mütalaa edilmekle birlikte bu isim Ehl-i sünnet âlimlerince kendi mezheplerini ifade eden bir tabir olmuştur. Müteahhir devirlerde yazılan bazı eserlerde "muwahhidün" adıyla Ehl-i sünnet'in kastedilmesi de bunu destekler mahiyettedir (*İzâhu'l-meknân*, II, 117).

Süfîler ise gerçek ehl-i tevhîdi tasavvuf yoluna girenlerin temsil ettiğini ileri sürerler. Bununla birlikte keşf ve ilham dışında taklidî veya nazarî bilgi yoluyla Allah'ın birliğine inanan bütün müslümanların da ehl-i tevhîde dahil olduğunu kabul ederler.

Aslında bütün müslümanlar, Allah'ın birliği inancını tartışmasız benimsedikleri ve bunu müslüman olmanın birinci şartı saydıkları halde çeşitli mezhep veya grupların sadece kendilerini ehl-i tevhîd diye adlandırarak diğer zümreleri eleştirmeleri, onların az çok kusurlu ol-

duklarını söylemeleri, bu mezheplerin Allah'ı tenzih, takdis ve her yönden kemal sahibi olduğunu ifade etmeye, Allah-insan, Allah-evren münasebetini göstermeye çalışırken takip ettikleri yöntemlerin ve bakış açılarının farklılığından, özellikle Allah'ı zât, sıfat ve fiilleri bakımından eksiksiz kavramanın, tarif ve ifade etmenin imkânsızlığı gibi beşerî güçlüklerden kaynaklanmaktadır. Tevhid inancı Kur'an'da güçlü, yalın ve açık seçik ifadelerle ortaya konduğu halde bu tür tartışmalar çok zaman sunî ve içinden çıkılmaz meseleler doğurmuştur. Bu sebeple objektif ölçüler içinde kalarak ehl-i tevhîde ilgili inhisarcı görüş ve iddiaları eski dönemlerin kendi şartları içinde değerlendirmek ve dinî kılıkta görülmelerine rağmen başka amaçlar peşinde oldukları, tevhid ilkesinden saptıkları kolaylıkla anlaşılabilir bazı akımlar dışındaki bütün müslüman zümreleri ehl-i tevhîdden saymak hem akıselim ve hakkaniyetin gereğidir, hem de müslümanları birleştirip bütünleştiren, İslâm dininin ve müslümanların hayrına sonuçlar doğuracak olan bir anlayıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, "tevhîd" md.; Hayyât, *el-İntişâr*, s. 26, 41; Eş'arî, *Maḳālât* (Ritter), s. 146, 571, 572; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 20, 60, 64, 65, 215, 252; Malatî, *et-Tenbîh ve'r-red*, s. 15, 24; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 181, 184, 203, 206, 207, 214; Ebü'l-Yüsr el-Pezdevî, *Uşûlü'd-dîn* (nşr. H. Peter Linss), Kahire 1383/1963, s. 35; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 42-43; İbn Teymiyye, *Minhâcüs-sünne* (nşr. M. Reşâd Sâlim), [Riyad] 1406/1986, I, 467; Teftâzânî, *Şerhu'l-Maḳâşid*, II, 47; İbnü'l-Murtazâ, *Ṭabaḳâtü'l-Mu'tezile*, s. 2; Şarâni, *el-Yevâkil ve'l-cevâhir*, Kahire 1378/1959, I, 31, 34; *İzâhu'l-meknân*, II, 117.

MUHİTTİN BAĞÇECİ

EHL-i VA'D

(bk. MÜRÇİE).

EHL-i VUKUF

(أهل وقوف)

Bilirkişi.

Ehl-i vukuf terimiyle, hukukî uyumsuzluk ve ispat konusunun özel ve teknik bilgiyi gerektirmesi durumunda uzmanlığına başvuru olan üçüncü kişi veya kişiler kastedilir. Bu terkip Osmanlı hukuk literatüründe yer alan bir tabir olup halen Türk hukukunda da **bilirkişi** kelime-